

ادب هیأتی و اصلاح زیرساخت‌های زبانی جامعه

رعایت ادب اسلامی در بستر هیأت مذهبی، چگونه زمینه اجتماعی را برای ظهور گفتمان‌های کرامت بنیان فراهم می‌کند؟

محسن جوهری | پژوهشگر هسته مکتب امام خمینی رحمته‌الله علیه مرکز رشد دانشگاه امام صادق علیه‌السلام

پیوند هیأت با شعر، باعث پررنگ شدن اهمیت هیأت در مبحث زبان جامعه ما شده است. شعر هیأتی با مفهوم ادب گره خورده است؛ هیأت از این طریق می‌تواند با تأثیرگذاری بر تحولات زبانی جامعه بستر روی کار آمدن گفتمانهای کرامت‌محور را فراهم سازد.

جامعه، زبان و گفتار

یکی از بنیادی‌ترین حوزه‌های نظری پیرامون امر فرهنگی، حوزه مطالعات زبان‌شناسی است که پایه و اساس شکل‌گیری سنت ساختارگرایی را در عرصه نظرات فرهنگی پدید آورده است. از جمله معروف‌ترین چارچوب‌های مفهومی این حوزه، دوگانه زبان^۱ و گفتار^۲ است که فردینان دو سوسور^۳، زبان‌شناس و نشانه‌شناس سوئیسی به تبیین آن پرداخته است. در این تعبیر، زبان، نظامی است از روابط بین عناصر زبانی (دال و مدلول) و گفتار به معنای کاربرد شخصی‌سازی شده و عملیاتی زبان. می‌توان تصور نمود که لانگ، گنجه مشترکی است که همه نشانه‌های ممکن در آن جای دارند و می‌توان نشانه‌ها را از داخل آن بیرون آورد و برای ساختن پارول از آن استفاده کرد (کابلی و یانتس، ۱۳۸۰: ۱۶-۱۷). با کشیده شدن پای زبان‌شناسی به عرصه تحلیل فرهنگ و جامعه، به تدریج این ایده قوت گرفت که جامعه نیز مانند زبان دارای

یک لایه بنیادین نسبتاً ثابت و پایدار است که در ادوار گوناگون، شخصی‌سازی شده و زمینه بروز و ظهور گفتمان‌های مختلف را فراهم می‌کند. بدین ترتیب جامعه و فرهنگ در ژرف‌ترین لایه‌های خود مبتنی بر مجموعه‌ای از ساخت‌های زبانی است و گفتمان‌های گوناگون متناسب با ساخت‌های مذکور به وجود می‌آیند. بر اساس این ایده، شرط اصلی تحقق تغییرات فرهنگی و اجتماعی، رخ دادن تغییرات ساختاری است و تغییرات ساختاری نیز منوط به ایجاد تحول در زیرساخت‌های زبانی است.

ادب، ساخت زبانی کرامت محور

پس از بیان مقدماتی درباره ابتنای ساختارهای اجتماعی به زیرساخت‌های زبانی، نوبت به بحث درباره ماهیت مقوله ادب می‌رسد. در این بخش پرسش کلیدی ما این است که «ادب چیست؟». وقتی سخن از ادب به میان می‌آید، به سرعت ضرورت رعایت مجموعه‌ای از گزاره‌های هنجاری در

۱. langue.

۲. parole.

۳. Ferdinand de Saussure.